

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Gelis 10.08.2022
Published /Yayınlanma 27.10.2022
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Öztürk, A. (2022). Sanatsal yaratıcılıkta aklın işlevsel ve iletişimselliği. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(88), 1937-1942.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3267>

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ÖZTÜRK
<https://orcid.org/0000-0001-9717-9999>

Haliç Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Tasarım Bölümü, İstanbul/ TÜRKİYE

SANATSAL YARATICILIKTA AKLIN İŞLEVSEL VE İLETİŞİMSELLİĞİ FUNCTIONAL AND COMMUNICATIONAL OF MIND IN ARTISTIC CREATIVITY

Issue/Sayı: 88

Volume/Cilt: 9

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

ÖZET

Akl ve bilgi, sanatsal yaratım için gerekli kavrayış, bağlantı kurma, birleştirme ve düzen oluşturmayı amaçlar. İnsan aklı, istek, korku, öfke, heyecan gibi duyguları aklın işlevsel özellikleriyle değerlendirebilir. Aklın işlevsel ve iletişimselliği sezme, başarmak, güce ulaşmak gibi arzuları, içgüdüsellik ve duygular aracılığıyla, ilkelere dönüştürür. Sanatçı, aklın işlevsel ve iletişimselliği ile üretici ve yaratıcı yetisini geliştirir. Sanatçının bilinçliliği, akıl ve düşünme gücüyle birlikte düşünsel ve algısal boyutlara yönelmesini sağlar. Sanatçının iç ve dış dünyası; çevreyi tanıma, güzelleştirme uğraşısı bilinçli bir çabadır. Akıl duyu ilişkileri, işlevsellik sonucunda tutarlı, özgün, olağanüstü yaratıma dönüşür.

İnsan aklı, düşünme, ölçme, tartma, eleştirme, öz eleştiri gibi işlevlerle, kendini çevre bağlarından kurtarıp, dış gerçekliklerin farkına varır. Sanat insanları, varlığının sınırlarını aşan, gerçekliği zorlayan algılara karşı, yeni düşünceler üretebilir. Akıl, duyunun izlenimleriyle birleşip, yeni yaşantıları dış dünyadan yansıyan etkinliklerle kurar. Sanatçı aklı, tasarımları ve yeni biçimleri yaratmada, esin kaynaklarını düşlerinden, doğa olaylarından, duyu yoğunluğundan, renkler ve görünümünden yararlanarak şekillendirir. Yaratım süreçlerinde, beynin akılsal işlevleri, içerik, öz ve anlamla birlikte gerçekliği (yapıtı) oluşturur.

Sanatsal olaylar ve tasarımlar, insanın varlığını, yaşamını, düş ve düşünsel dünyasını biçimlendirirken sanatçıların özgün ve özgür yorumu, akılcı ve kusursuz biçimlerle, resim, heykel, müzik, tasarım gibi sanatsal değerlere dönüşür. Yaratıcı süreçlerde duyu, imge, bellek, imgelem gibi kavramlar, akılsal süreçlerle işlenerek, yapıtlarda biçimlenir. Yaratıcı düşünceyi besleyen deney ve bilgi kaynağı, çözümleme, sebep sonuç ilişkileri, akılsal iç görü ile anlatılabilir. Aklın işlevsel ve iletişimsel özelliği; duyu, duyu ve düşüncelere dönük anlatımlar, kültürel tasarımlar ve seçimler yoluyla somut sanatsal biçimler yaratır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, sanatçı, yaratıcılık, akıl, işlevsellik.

ABSTRACT

Reason and knowledge aim to create the understanding, connection, unification, and order necessary for artistic creation. The human mind can evaluate emotions such as desire, fear, anger, and excitement with the functional characteristics of the mind. It transforms the functional and communicative desires of the mind, for example, sensing, achieving, and power, into principles through instinct and senses. The artist develops the functional and communicative mind and its productive and creative ability. The consciousness of the artist enables him to turn to intellectual and perceptual dimensions together with his mind and imagination. In the inner and outer world of the artist; the effort to know and beautify the environment is a conscious effort. Mind-sense relationships turn into consistent, original, and extraordinary creativity as a result of functionality.

The human mind frees itself from environmental ties and becomes aware of external realities, with functions such as thinking, measuring, weighing, criticizing, and self-criticism. The artist can produce new ideas against perceptions that exceed the limits of their existence and force reality. The mind combines with the impressions of the senses and establishes new experiences with activities reflected from the outside world. The artist shapes his mind by creating designs and new forms by making use of his dreams, natural events, the intensity of emotion, colors, and appearances. In the creative processes, the mental functions of the brain create reality (artwork) together with the content, essence, and meaning.

While artistic events and designs shape humans, life, dreams, and the intellectual world, the original and free interpretation of artists transforms into artistic values such as painting, sculpture, music, and design with rational and flawless forms. In creative processes, concepts including senses, images, perceptions, memory, and imagination are shaped in works by being processed with mental processes. The source of experiment and information that feeds creative thinking can be explained with analysis, cause and effect relationships, and mental insight. The functional and communicative nature of the mind creates concrete artistic forms through sensations, expressions of feelings and thoughts, cultural designs, and choices.

Keywords: Art, artist, creativity, intellect, functionality.

1. GİRİŞ

Tarihsel süreçte akıl hem öznel hem de nesnel bakımdan var olmuş, öznelikten nesnellığe geçiş, uzun bir süreç sonucu gerçekleşmiştir. Akıl, özne ve düşünce yeteneğiyle bağıntılıdır. Yunancada akıl terimi, konuşmak anlamındadır. Öznel bir yetiyi, konuşma becerisini adlandıran sözcükten türetilmiştir. Akıl, özel bir yetenek olan düşünme yetisiyle, akla aykırı eylemleri ve düşünceleri eleştirel bir güç ile anlamlandırır (Horkheimer, 1994, s. 57). Düşünce ve özgürlük yoksunu olarak yaşama başlayan insan, varlık, farkındalık, özgürlükle, kriz ve bunalımlarını aşar, yüksek sezgisel çalışmalar yürütür, bütünsellik içinde yaşamını sürdürür (May, 1997, s. 253). Zihin, düşünce ve bilinç; gerçekte maddenin etkinliğidir. Düşünce, beynin işlevidir; düşünce olmadan madde vardır, oysa madde olmadan düşünce olamaz. Madde, insana duyumlar aracılığıyla iletilen, aynı zamanda duyumlar tarafından algılanıp yansıtılan ve duyumlardan bağımsız olandır (Thomson, 1998, s. 17).

Sanat varlıklarını ya da yapıtlarını üreten insan, özel bir etkinlik uğraşısındadır. Bu çalışmalara “sanat etkinliği ya da sanat yaratma denilir; yaratma işinde bulunan kişi de sanatçıdır. Yaratma işlevi özel bir etkinliktir, süje-obje ilişkisi değildir. Sanat yaratımı ve sanatsal içerik oluşumu sanatçının kurgusundan sonra biçim alabilir. İnsanın biçim verme gücü, duygusal gerçekliği değiştirir, duygusal ve somut gerçekliğin yansıtıcısı olmaktan öte, etkinliğiyle de yeniyi yaratır (Tunalı, 2007, s. 79). Düşünsel ve beyinsel işlevler, sanatçıların yaratımlarında yönlendiricidir. Sanatçı ve deha özellikleri, düşünsel parçaları bir araya getirmek ya da ayırmak ve ayıklamak, düzenlemek, değiştirmek, biçim vermek, hareket ve ritim kazandırmak, uyum sağlamak karşılaştırmak gibi öznel farklılıkları içerir. Sanat yaratımı bilgi ve bilincin insan zihnindeki özel bir yetinin sonucunda ortaya çıkar.

İnsanın öz bilince aracı olmadan varması, istem ve farkındalığının sonucudur. Kendi öz bilincini irdelemesi, nesnesinin istekleri doğrultusunda, benliğinin farkındalığının sonucudur. Öz bilinç, istençle ilişkilidir (Schopenhauer, 1998, s. 20-21). Sanatçı farkındalığıyla istemleri doğrultusunda yaratımda bulunurken, bireysel düşünce ve davranışlarını, amaçlarına uygun evrensel bir rasyonelliğe dönüştürür.

Birey iç yaşamındaki ruhsal bir noktayı ya da tümünü, dış dünyanın nesnelere ve kişiler üzerine yansıtır. Yansıtma ve algı, önem ve us dışı yorumlama açısından farklı değildir. Algı, duyumlar aracılığıyla alınan, yansıma ise dışa yöneltilen algıyı ve iç kuruntuları nesnelere aktarma işlevidir. Yansıma, algıyı gölgede bırakır, değiştirir, diğer bir görünüme dönüştürebilir. Yansımalar, bilinç dışında yer alır, etkin ve yıkıcıdır (Jung, 1994, s. 13-14). Bilinçli olmak, içinde bulunulan ilişkileri ve dış dünyayı algılama ve tanımayla olanaklıdır. Kendi ya da “ben” olma durumudur. “Ben” karmaşık bir yüceliktir, verilerin ve duyumların birikim yoğunlaşmasıdır (Jung, 1994, s. 69). İnsan, tasarımıyla tanımlanabilir. Kendisini yapıt, eylem ve davranışlar aracılığıyla nesnelleştirirken, esinlendiği kaynaklar belirleyicidir. Tasarımları bazı koşullarda istençseldir. Yapıtlar aracılığıyla sürdürülen üretim tarzı insana özgüdür. İnsana özgü üretim yapısı, sadece istenç ve gereksinim doğrultusunda değil; tutku ve düşünceler, en soyut gereksinimler de yapıya katılır. Varoluş denilen şey budur. Seçiş ya da özgürlük, bireylere göre çeşitli biçimler alarak gerçekleştirilen atılımlardır (Sartre, 1988, s. 144-145). Seçiş ve özgürlük, akla uygun davranışlar sonucu sanatçıyı yeni hedeflere yönlendirir. Sanatçı aklı, araçlar ve amaçları örtüştürerek düşünme aygıtını harekete geçirirken, düşünsel ağırlığını, araçlar kullanarak amaçlarına yönelir.

İnsan bilinci, birey ile doğal çevre ilişkisinin dışında; toplum ve çevresi arasında var olan ilişkinin, kendine yansıyan toplumsal imgesidir. Marks, bilincin insanın varlığını belirlemede önemli olmadığını, insanın bilincini toplumsal varlığının belirlediğini söyler (Thomson, 1998, s. 12). Bilincin, sürekli olmayışı, yaratılan izlenimlerin an ürünü olduğu sonucunu doğurur. İnsan yaşamında bilinçlilik, toplam ömrünün yarısı kadar ya da üçte ikisine denk gelen zaman dilimidir. Arda kalan süre, bilinç dışı yaşamı oluşturan, gece uykuda geçirilen ya da gündüzleri bilinç dışında kalan sürelerdir (Jung, 1994, s. 64-66). Sanatçının, geleceğe yönelik yaşama istemi, bilinmeyeniyi ortaya koyma arzusu, farkındalığını duyarlılık ve sorumlulukla ortaya çıkarırken, yaratıcı özelliğini bilinçle sürdürür.

İçsel ve dışsal nesnelere duymu, gözlem ve nesnelere farkına varma ve anlama yetisi, soyutlamalarla öne çıkar. Dikkat, dış dünyaya yönelirse, düşünce ve tasarımlardan objeler oluşturulabilir (Hegel, 1994, s. 111). Duygu, nesnelere değerini ortaya koyar, kesin yargıyı yansıtan akılsal işlevlerdir. Belirsizliğin algılanması ve sezgi, us dışı işlevdir. Bakmak, belirtmek, duymu, düşünce, duymu gibi işlevler, istem dışı edilgenlikle işlerlik kazanır. İşlevler, yalnız bilinçle değil, bilinç dışında da görev yaparlar. Uyku esnasındaki bir patlama, algı ve düşünce birleşebilir. Edilgenlik

nedeniyle ussal ve duygusal ilişkiler ve yargılar, bilinç dışında oluşabilir. Bilinçli tüm işlevleri aynı anda tutmak olanaksızdır. Sahip olunan yetiler, insan beyninin ayırt etme gücüyle, bahsedilen işlevleri aynı anda eşit düzeyde, tutmaya uygun değildir (Jung, 1994, s. 73-75). Sanatçılar içsel duyumsama ve düşlerle yoğrulmuş kimlikleriyle farklıdır. İmgesel anlatımları, karşıtlıkları, toplumsal meydan okumayı gerektirir. Gündelik alışılmışlıkların dışında çevresini ve toplumunu değiştirme arzusundadırlar (May, 2007, s.57). Sanatsal yaratım, doğal, toplumsal, kültürel ilişkileri kapsar ve bireysel uğraş sonucu oluşur. Yaratıcı kişilik, dış etmenler, bilgi birikimi ve bilinçlilikle oluşur. Sanatçı, esin kaynaklarını iç dünyasında belirlediği akılsal temele dayandırır. Akılsallık, üstün bir öngörü sayesinde sanatçıyı deha düzeyine çıkarır.

2. DÜZENLEYİCİ DÜŞÜNME

Akıl erdime, anlama yetisi ve kavrayış; duyu organlarına yapılan tepkilerin beyinde yarattığı etkinin bilincine varmadır. Düşüncelerin ya da uzakta geçen bir olayın (telepati) beyinde nasıl gerçekleştiği anlaşılabilir değildir. Duyu organlarının dışında gerçekleşen durum, duyumlara ait birçok bilinmeyi içerir (Smith, 1979, s. 349). Akıl, zihnin eşgüdüm yetisidir. Bilinçli ya da bilinçsiz duygular, zamanla geliştirilebilir ve etkinlikleri artırılabilir. Anlama yetisi ve kavrayışlar, zihinsel faaliyetler, sanatsal yaratımlar, aklın iletişimsel özelliğiyle oluşur.

İnsan kültür ilişkilerinde, insanın etkinliği önemlidir; karşılıklı bir döngü vardır. Toplumunu aşabilen, yazgısını değiştirebilen, yaratıcı ve üstün bir varlık olan insan, kendini ve de toplumunu yüceltir (Güvenç, 1994, s. 274). İnsan akıllı, doğayı şekillendirir, sanat yapar ve yeni buluşlarla önemli rol oynarken, doğadaki tüm canlı varlıklardan farklıdır. Yaratıcı kimliği, ölümsüzlüğü arar. Bu arayış sonucu kültür ve kültür varlıklarını miras bırakır. Aklın iletişimsel özelliğiyle, doğru bildiklerini sürekli değiştirerek yeni doğrulara ulaşır. Yaratma işlevi, insanın kalıplarını yıkarak, bilinenin dışında yeni değerlere yönelme ve merak gücüyle düşünce çizgisinin gelişmesidir.

İnsan “canlı üstü” (süper organik) bir varlıktır, kültürler ve uygarlıklar yaratmıştır. Canlı üstü varlık alanının yaratıcısı olarak ölümlü; diğer yanılla da canlı üstü yani ölümsüzdür. Kendi kültür değerlerini oluşturarak varlığını sürdürür (Güvenç, 1994, s. 275-276). İnsanın, kendi ve çevresi arasındaki madde değişimi, bilinçli denetimi altındadır. Hayvanlar, çevrelerinin bilincinde edilgen durumdadırlar. İnsan ise; kendisinden ayrı olarak üretim etkinliğinin nesnesidir ve çevresinin bilincindedir. Bu nedenle, nesne olan doğanın bilincinde olduğu için, özne olarak kendisinin de bilincindedir. İnsanın üretime dönük uğraşısı, doğadaki eylemlerini bilinçli biçimde düzenlemesini gerektirir (Thomson, 1998, s. 20-21). Olaylar ve kavramlarla bağlantı kurarak algılama erdemi doğruya ve haklı bir duygu ya da uygun bir duruma yönelen ussal sevgide somutlaşır. İnsan değer ve ahlaklılık tasarımını, sevgisinin konusu yaparak erdemliliğe ulaşır. Sevgisinin doğallığı, onu toplumunun iyiliği yönünde yönlendirerek iyi insan olma özelliğine iter (Arat, 1987, s. 126-127). Üretimin toplumsallığı, insan aklının yarattığı ortaklaşa değerlere dönük bir bilince sahip oluşundandır. Toplumsal yaşamın değer oluşumları, bilincin sürekli gelişim göstermesine bağlıdır. Toplumsal bilinci ve uygarlığı oluşturan ortak değerler, yaratıcı kişiliği üstün olan önderler ortaya çıkarır. Yaratıcı öğeler, orijinal, esnek, akıcı ve çok yönlü düşünme yetisiyle, kendini belirleyen aklın düzenleyici özelliğinin örneklerindedir.

İnsan, dengeli, yapıcı, yaratma gücü üstün, değerli, sağlıklı, etkili ve olumlu ilişkiler kurabilmeyi ve geliştirebilmeyi, ilişkilerini sürdürme becerisini, aklını bilinçle kullanarak sağlayabilir. Geçmişten günümüze insanın baskılara direnişi, dış koşullar karşısında kontrolü altına alamadığı durumlara uyum sağlama gücü, yeteneklerinin sonucudur. Yaşamını yaratıcı davranışlarıyla da üstün bir niteliğe vardırabilir. Akılsallık, sorunların farkına varma, çözümler üretme, sonuca varma gibi bilimsel yaratıcılık süreçleridir. Düşünme yeteneği şeklinde tanımlanabilen bu özellik, fikir ve çözümlerle yeni süreçlere uzanır.

Özgürlük, canlı varlıkların niteliğidir. Fiziksel anlamda canlı varlıklar, fiziki ve maddi engelle karşılaşmadan, istençlerine göre hareket edebilirlerse, fiziksel özgürdürler. Özgürlük kavramı, yapabilme yetisini ve eylemlerini fiziksel engellerden arındırır. İnsan doğası bağımsızdır, özgür olan mutludur, entelektüel özgürlük istemli ve istemsiz düşünme gücüdür ve insana özgüdür (Schopenhauer, 1998, s. 12-13). Herbert Samuel'e göre birey, özgürlüğü olmadığında, insanlar özgür değildir. Yasalar ve risklerle baskı altına alındığında özgür olamazlar; köle edilmiş ya da köle derecesine düşürülmüş olabilirler. Russell'e göre ise “bir şey yapmak isteyen, yapacağı şey belki de gerçekten değerli çıkacak olan bir insanın özgürlüğüdür; çağdaşları değerli saymadıkları halde de insanın inadına yapabilesidir. İnsanlık tarihinde yapılan en güzel şeyler böyle olmuştur.” Russell, “davranış serbestliği sağlayan tek ekonomik özgürlük, varlıklı aileden gelmektir, Milton ve Darwin

yapmak istediklerini bu sayede yapabilmişlerdir” diye belirtmektedir (Russell, 1982, s. 196-197). Fikir oluşturmayı ekmek pişirmeye benzetmek olasıdır. Yeni bir fikrin kabarmaya gereksinimi vardır, uzun süre beklemeyle gerçekleşebilir. Bu örnek, yaratıcılığın saygın suskunluğu gerektirdiğini açıklar. Yaratıcılık, insan yaşamı gibi karanlıkta başlayan bir durumdur. Ansızın başlayıp içgörünün etkisiyle çoğalan, kasvetli bir şekilde süren, ani fikir parıltıları ile şekillenen bir oluşumdur. Düşünceler ve fikirler, beynin çocuklarıdır. Fikirler bilincin iç mağaralarında gelişip ortaya çıkar. “Kafa yorma” diye adlandırılabilir bir durum söz konusudur. “Kafa yormak” sanatsız bir sanat biçimi olarak değerlendirilebilir. Düşüncelerin oluşumu hazır oluncaya dek yavaşça şekillenerek biçim alır. Düşüncelerin organik olarak gelişmesi, ana hatların belirlenmesi, yaratıcı süreçlerdir (Cameron, 2012, s. 281-282).

Dış dünya ile uyumlu düşünceler, canlı varlıkların iç güduları ya da alışkanlıklarıyla biçimlenir. Bir tenisçi, futbolcu, akrobat vücuduyla, eskrimci filoresiyle ve parmaklarıyla, futbolcu ayaklarıyla düşünür. Bir jimnastikçi, barfıksteki ya da paraleldeki hareketini zihninde hesaplamadıkça yapamaz. Zihindeki görüntüleri harekete dönüştürerek vücut hareketlerine yansıtır. Heykeltıraş ise eserindeki modelin formunu şekillendirirken, modeline dönmüş gözleri ve heykeli yontan parmakları arasında doğrudan bir bağ kurar. Elleriyle düşünen insan, dokunduğu nesnelere etkilerken sözcüklerle düşünen insan ise, halkları, orduları yönlendirebilir. Doğru düşünce, iç dünya ile dış dünyanın uyumunu sürdüren ahengi sağlar. İşçinin tuğlalar ile elini ezmemesi, sporcunun barfıksten düşmemesi, ancak uyumla olanaklıdır (Maurois, 1997, s. 14-19). Düşünme yetisi, bakış açısının esnekliğidir. Aynı zamanda da yaratıcılığı, değişim ve yeniliği birlikliğinde taşır. Kişinin iletişim seçeneklerinin farkına varması, yeni ortamlara, yaşam olaylarına ve çevre koşullarına uyum sağlamasını kolaylaştırır. Bu özellik, bilimsel ve akılsal durumun, düzenleyici düşünmenin sonucudur.

İnsan davranışları, yaratıcı ve edincici olarak tanımlanabilir. Yaratıcı tepiyi, birey yapmadıkça var olmayı, sadece kendi arzu ettiğini üretmeyi amaçlar. Edincilik ise üretilmiş olanı sahiplenme işlevidir. İnsanın yaşamını sürdürebilmesi, yeterince edinciliği gerektirirken, en önemli işlevi ise özgürlük alanıyla birlikte yaratıcılıktır. Şiir yazan, resim yapan kişi başkasının yapmasını engellemez. Yaratıcılık, bir özgürlük alanıdır (Russell, 1982, s. 55). İnsan, olayların öncesini ve sonrasını tartabilecek özelliklere sahiptir. İçinde olduğu zamanı aşabilir, geçmişini anımsayabilir, gelecek için planlar kurabilir. Kötü olanı seçmektense, daha iyi olandan yana olmak, empati duygusuyla kendisi için değil, toplum için de faydalı olanı seçebilme yetisiyle yargı oluşturur (May, 1997, s. 164).

3. SEZGİSEL AKILCILIK VE YARATMA İŞLEVİ

İnsan beyni, yalnız zamansal boyutları kuşatan bir gözlemcinin kurgusal uslamı değil, aynı zamanda etkin bir araştırmacı, dönüştürücü ve yaratıcıdır. İnsan bu özelliğiyle, gizlerin derinliğine inme becerisi ve sınırsız yeteneklere sahiptir (Vasilyev ve Stanyukoviç, 1976, s. 184). Aklın, eylem, görev ve iş görme yetisi, insana ait iletişimsel özellikleriyle farklı ortam ve durumlara karşı önlemler, öneriler ve saptamalar içerir. Sanatçı, yaratıcılığını yaşamın tüm alanlarında gözlem, düşünme, düş ve sezgi gücünü akılcı biçimde kullanır. Bu özellikleriyle sezgisel akılcılık yaratma işlevinde ön alır.

Akla uygun arzular sınırsızdır. Birey hoşnutluğu, mutlak büyüklüğe değil, görece büyüklüğe, istekler ve elde edilenlerin orantısına dayanır. İnsan, istemeyi aklından geçirmediği nesnelere yokluğunu hissetmediğinde hoşnut, öte yandan çok şeye sahip bir başkası, istediklerinden yoksun kaldığında mutsuzdur (Schopenhauer, 2017, s. 41-42). Birey, belleğinin ve dili aracılığıyla türünün geniş zamana bağlı olgu ve ilişkilerinin yarattığı bilgiyle donanımlıdır. Belleğinde toplanmış bilgilerin karışımı ve özgün yapılanması sonucu, yaratıcı imgelemi belirlenmiş bir varlıktır. Buluş, insan varlığını tutucu biçimde sürdürme değil, evrim geçirerek, etkinlikte bulunma işlevidir. Yaratıcı düş gücünün dışında, insan toplumlarının gereksinimleri kolayca sıralanabilir. İnsanın gereksinimleri bildikleri ve bedensel, düşünsel yapısını sürdürmeyle sınırlıdır; bilinmeyene gereksinimi yoktur. Akıl, insanları bilginin evrimi için gerekli dırimsel ve kimyasal düzeneklere, molekülden davranışa, toplumların örgütlenme düzeyini yükseltir (Laborit, 1996, s. 34-35). Bireyin yaşamdaki yerini belirlemesi; kendisine, çağdaşlarına, insanlığa sağlayabildikleriyle ve yaşamıyla dünyaya neleri verdiği ya da nelerin yok olmasına yol açtığını görebilmesiyle de doğru orantılıdır (Kuçuradi, 1999, s. 160). Aklını doğaya egemen oluncaya dek geliştirmeyi sürdüren insan, ussal varoluşu ile de kurduğu dünyayla yeni hedeflere ve çözümler üretmeye yönelir (Fromm, 1982, s. 51). İnsan akı, iletişimsel özelliğiyle gelişerek, yaratma ve dönüştürmeye dönük eylemleriyle etkilenir ve çevresini etkiler, yaratıcı gücü ile yaşamı şekillendirip geliştirir.

Yaratıcılık, var olan parçaların birleştirilerek ortaya konulmasıdır. Somut bir nesne ya da soyut bir düşünce, yaratıcılığın eseridir. Mantık dışı yaratıcı fikirlerin, mantıksal çözümleri ortaya koyması ilginçtir. İnsan beyninin çalışma prensiplerinin karmaşıklığı, yaratıcı süreç ve yaratıcılık kavramının anlaşılmasını zorlaştırır (Elden ve Özdem, 2015, s. 46-47).

Beyin kabuğunda oluşan, görme, işleme, tat, hareket, denge vb. bağlantıların yoğunluğu, insanların önemli nitelikleridir. Beyin, çalışma ve üretimle büyümüştür. İnsanlaşma sürecinde beyin hızlı gelişim göstermesiyle; günümüz insanların beyin büyüklüğüne ulaşılmıştır. Evrim sürecinde beyin hacmi artarken, işlevsel örgütlenmesi, sinir hücrelerinin bağlantıları yoğunlaşmıştır (Teber, 1995, s. 143).

Eğitimle kazanılabilen becerilerle insan; öğrenebilir ve öğrenme yetisine doğuştan sahiptir. Deneme, deneyip yanılmayla öğrendiğini uygulama, sınama, geliştirme, başkalarına öğretme, aktarma ve yayma yeteneğiyle donatılmıştır. Genlerindeki insana özgü bilgi ve deneyimlerini yeni kuşaklara iletir; yarattığı kültür değerlerini miras bırakır. Oluşturduğu kültür büyür, gelişir, yayılır; geçmiş ve gelecekle bir dünya yaratır. Sadece insan, kendi çaba ve katkılarıyla özgün varlığının kaynağını besler, yeniyi yeniden yaratabilir (Güvenç, 1994, s. 278-279). İçgüdü ve doğuştan getirilen özellikler, öğrenme ve gereksinimlerin doymu, insanın toplumsallığıdır. Bilgiye bağlı olarak toplumsallığı artıran ya da azaltan özgül koşulları araştırmak bilme gereksinimidir (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1989, s. 45).

İnsanın yaşamsal görevlere yoğunlaşması, ne olduğu ve ne yaptığı konusunda bütünlük duygusuna bağlı; çevre ilişkileriyle, doğada ve sanatta kullandığı araçlarla karşılaşması, duygu yoğunluğu, izlenim alma yeteneği, objeler ve olaylardan etkilenmesi, cesaret ve isteğe sahip olmasıyla olanaklıdır. Akılsal tepki verme yeteneği; karşı durma cesareti, güçlülere katlanma, bedensel bir acı yaşarken bile farkına varabileceği derin, sürdürülebilir sağlam güçlülük duygusuyla olanaklıdır (Raknes, 2009, s. 153). Sanatçılar, imgesel anlatımla birlikte bilinçdışı ve bilincini ilişkilendirir, değiştirir, değişim, dönüşüm yapabilir. Yaratma yetisi, sanatçının yaşanmışlık, düş ve çevresini değiştirme arzusuyla psikolojik süreçleri de kapsar. Sezgi gücü, sanatçının deney, düşünme, bilgi birikimi sonucu gerçekleşen bilme durumudur.

Sanat, imge, düşünce ve duyguların özel bir yönü olarak algılanırsa, işlevi de kavranabilir. Plastik sanatlar, duyu dünyasını ve çeşitliliği gösterir. Ressam ve yontucuların yapıtları, nesnelere görünüşteki sayısız nüanslarıdır. Şiir, kişisel yaşantının bulgusudur. Donuk ve bulanık duygular, lirik ozan, romancı ve tiyatro yazarı tarafından sunulur. Sanat, bir öykünme ve kopya değil, insan yaşamının gerçek anlatımıdır. Duyu izlenimleri gerçekliğin dış yüzeyidir. Nesne derinliğinin bilinci, etkin ve kurucu bir çabadır. Görüsel derinlik bilim tarafından bulgulanır, kavramsal derinlik ise sanatsaldır. Görüsel derinlik, nesnelere nedenlerini anlama, kavramsal derinlik ise nesne biçimleridir. Sanat, görünümü, çeşitliliği ve hoşlanmayı duyurur; nesnelere kavramlaştırmayı ya da kullanmayı değil, onları imgelemde canlandırma, gerçekliğin zengin canlı imgesini, gerçekliğin biçimsel yapısında daha derin bir görüşle yansıtır (Cassirer, 1980, s. 198-200).

Sanatçılar, farklı akılsal becerilerle, aklın iletişimsel özelliğini kullanıp, insan yaşamını değiştirmeye dönük uğraş içindedir. Sanatçı, sadece duyu izlenimlerine karşı tepki gösteren değil, dış nesnelere izlenimlerini kaydetme ve bu izlenimleri aşarak, sınırsız, özgür ve duyarlı yaratımlarla sanatsal hazı nesnelleştirebilir. Beynin ara vermeden bilgi toplama özelliği, insanın kişisel gelişimini sezgisel enerjiye dönüştürür. Sanatçının farkındalık yetisi, sezgisel düşünme biçiminin sonucudur. Bilinçlilik, bilgi eksikliğinin farkındalığıdır. Bilgi eksikliğini fark eden sanatçı kendini öğrenmeye, araştırmaya, düşünmeye, deneye akıl gücü ile yeniyi kurma uğraşına yöneltir

4. SONUÇ

Akıl ve duyu ilişkileri, sanatsal değer yaratmada işlevseldir. Gözlem, deneme, öğrenme, edimleri, yaratıcılığı besler. Aklın özgürleşmesi, uyarılara karşılık verme, eyleme dönük tavır, davranış bütünlüğüyle bilgi ve bilinçle değere dönüşür. Düşünce, duyu ve davranışlar, karşılıklı değişime uğrayan ve düşünme biçimlerini değiştiren akılsal süreçlerdir. İşlevsel düşünce biçimi dışında, abartılı ve mantık dışı varsayımlar ve çıkarımlar olabilir. Sanatçının akılcı esnek görüşü; zorlukları aşan karşıt düşünce biçimi, esnek düşünce tavrı, sezgiselliği, yaratıcılığıdır. Aklın, sorgulayıcı ve ayıklayıcı özelliği dogmatik ve katı düşünceleri dışlar, olağanüstü çözümlere ulaşmayı sağlar. Etkin, doyurucu, risk alıcı, gerçekçi çözümler sunan kriterlere ulaşmada, çoğulcu yaklaşımlar, kavrayış ve düşünüş farklılığı, zengin ve değerli anlamlar içeren bilgi birikimleridir. Sanatçıların, dengeli, atılgıcı,

yenilikçi, işlevlere dönük, pozitif davranışlara yönelmeleri, aklın işlevsel özelliğini yansıtır. Fonksiyonel tutumlar, uyumlu stratejiler, pozitif düşüncenin sonucudur. Akılsallık, doğanın değerli ürünü bilinçliliği kapsar.

Sanat; insanların duygu ve istemlerini, ruhsal durumlarını, renklendirir, değerli kılar, duyuş düşünüş birliği ve düşünce yapılarını geliştirir; imgelere ve duyumsamalara dayanan diliyle de yaşamı etkiler. Sanatın ve sanatçının evrensel gücü, yapıtların toplumları kaynaştıran özelliği; sanatçıları evrensel düzeye ulaştırır. Aklın işlevsel ve iletişimsel özelliği; sanatçıyı kapsayıcı, birleştirici, yapıcı, düzenleyici düşünmeye ve sezgisel akılcılığa yöneltir.

Yaratıcı insan emeği olan sanat, sanatçının eylem gücüyle büyür. Sanat yapıtları, kültürel ürünler, duyarlı, yönlendirici, bilinç artırıcı, yargı gücünü çoğaltıcı, farkındalık yoğunlaşmasını hedefler. Akılsallık ve aklın iletişimsel özelliği, sanatsal etkinliklerde, düş gücü ve duyuşal gerçeklik içinde, yaratma etkinliği oluşturur.

KAYNAKÇA

- Arat, N. (1987). *Etik ve Estetik Değerler*. (2.Baskı). İstanbul: Say.
- Cameron, J. (2012). *Sanatçının Yolu*. (Çev. Günseli Aksoy). İstanbul: Butik Yayıncılık.
- Cassirer, E. (1980). *İnsan Üstüne Bir Deneme*. (Çev. Necla Arat). (1. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Elden, M. & Özdem, Ö. O. (2015). *Reklamda Görsel Tasarım*. İstanbul: Say.
- Freedman, J. L., Sears, D. O. & Carlsmith, J.M. (1989). *Sosyal Psikoloji*. (Çev. Ali Dönmez). İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Fromm, E. (1982). *Kendini Savunan İnsan*. (Çev. Necla Arat). İstanbul: Say.
- Güvenç, B. (1994). *İnsan ve Kültür* (6. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hegel, G.W.F. (1994). *Estetik*. (Çev. Taylan Altuğ & Hakkı Hünler). İstanbul: Payel.
- Horkheimer, M. (1994). *Akil Tutulması*. (Çev. Orhan Koçak). (3. Baskı). İstanbul: Metis.
- Jung, C.G. (1994). *Bilinç ve Bilinçaltının İşlevi*. (Çev. Engin Büyükinal). (2. Baskı). İstanbul: Say.
- Kuçuradi, İ. (1999). *Etik*. (3. Baskı). Ankara: Meteksan Anonim Şirketi.
- Laborit, H. (1996). *Yaratıcı İnsan*. (Çev. Bertan Onaran). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Maurois, A. (1997). *Yaşamak Sanatı*. (Çev. Cemal Aydın). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- May, R (2007). *Yaratma Cesareti*. (Çev. Alper Oysal) İstanbul: Metis Yayınları.
- May, R. (1997). *Kendini Arayan İnsan*. (Çev. Ayşen Karpata). İstanbul: Kuraldışı.
- Raknes, O. (2009). *Wilhelm Reich Ve Yaşam Enerjisi*. (Çev. Ayşen Tekşen). İstanbul: Payel.
- Russell, B. (1982). *Düşünceler*. (Çev. S. Eyüboğlu & V. Günyol). (4. Baskı). İstanbul: Say.
- Sartre, J. P. (1988). *Yöntem Araştırmaları*. (Çev. Serdar Rıfat Kırkoğlu). (3. Baskı). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Schopenhauer, A. (1998). *İstencin Özgürlüğü Üzerine*. (Çev. Mehtap Söyler). Ankara: Öteki Yayınevi.
- Schopenhauer, A. (2017). *Aforizmalar*. (Çev. M. Tüzel). (17. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Smith, A. (1979). *İnsan, Yapısı ve Yaşamı*. (Çev. Erzen Onur & Nida Tektaş). (2. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Teber, S. (1995). *Doğanın İnsanlaşması*. (3. Baskı). İstanbul: Sorun Yayınları.
- Thomson, G. (1998). *İnsanın Özü*. (Çev. Celal Üster). (5. Baskı). İstanbul: Payel.
- Tunalı, İ. (2007). *Estetik*. (10. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Vasilyev, M. & Stanyukoviç, K. (1976). *Madde ve İnsan*. (Çev. F. Pehlivan). Ankara: Şahin Matbaası.